

השובח לברך ברכות התורה קודם התפילה

הקדמה:

בספר ירמיהו נכתב: 'מִי הָאִישׁ הַחֲכָם וְיָבֵן אֶת זֹאת... עַל מָה אֶבְדָּה הָאָרֶץ... וַיֹּאמֶר ה' עַל עֲזָבְכֶם אֶת תּוֹרָתִי'.
ומובא בחז"ל: 'אמר רב יהודה אמר רב: דבר זה נשאל לחכמים, לנביאים, ולמלאכי השרת ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו... על שאין מברכין בתורה תחילה'.
ולכאורה הדבר אינו מובן: מדוע עם ישראל נענשו בצורה כה חמורה, על חטא שנראה כקל לכאורה?
גדולי ישראל ביארו, שהעובדה שלא ברכו בתורה בתחילה מעידה על חוסר הכרה בגדלות קדושתה של התורה, ובגודל קדושתם של ישראל מקבלי התורה. אלו שאין מברכים על לימוד התורה, רואים את העיסוק בתורה כמפגש אינטלקטואלי עם חכמה קדומה בלבד, ולא כקשר חי וישיר עם בורא העולם – נותן התורה. יחס מוטעה זה אל הקודש, הוביל בסופו של דבר לעבירות חמורות שגרמו לחורבן בית המקדש. עלינו לתקן חטא זה על ידי לימוד תורה מתוך אהבת ה', ובכך להביא לבניין בית המקדש במהרה.

שאלה: האם חייל שאיחר לתחילת התפילה, רשאי להצטרף למתפללים (היכן שנמצאים) ולומר ברכות התורה לאחר התפילה?

א. על איזה לימוד יש לברך ברכות התורה

נחלקו האמוראים, על איזה לימוד יש לברך את ברכות התורה: תלמוד בבלי ברכות דף יא עמוד ב:
אמר רב הונא: למקרא (על לימוד תנ"ך) – צריך לברך, ולמדרש – אינו צריך לברך.
ורבי אלעזר אמר: למקרא ולמדרש – צריך לברך, למשנה – אינו צריך לברך.
ורבי יוחנן אמר: אף למשנה נמי (גם) צריך לברך, אבל לתלמוד – אינו צריך לברך.
ורבא אמר: אף לתלמוד צריך לברך.

להלכה נפסק כדעת רבא:

שולחן ערוך אורח חיים סימן מז סעיף ב:

צריך לברך בין למקרא, בין למשנה, בין לגמרא. הגה: בין למדרש.

ב. אמירת פסוקים בדרך בקשה וריצוי

אמנם, לגבי אמירת פסוקים בדרך בקשה וריצוי, ישנן דעות שונות בפוסקים, כפי שעולה מן המקורות הבאים:

טור אורח חיים סימן מז:

בסידורי אשכנז כתוב (שסדר תפילת שחרית הוא) ... "לפיכך אנחנו חייבים להודות... שאנו משכימין ומעריבין ערב ובוקר בכל יום פעמים ואומרים: 'שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד'... וקיים לנו מה שהבטחנו על ידי צפניה חוזר כאמור: 'בְּעֵת הַהִיא אָבִיא...'. **ואחר כך ברכת התורה**".
(ומעיר על כך הטור): והוקשה לי על זה הסדר – לומר פסוקים קודם ברכת התורה. **ונהגתי בעצמי** מיד אחר ברכת 'א-להי נשמה' **לברך ברכת התורה**, ולומר אחריה פרשת ברכת כהנים, ולסדר הברכות, ויהי רצון וריבון העולמים וכו', עד 'לְעֵינֵיכֶם אָמֵר ה'".

❖ **ביצד יש לנהוג לפי סידורי אשכנז?**

❖ **מהי דעתו של רבינו יעקב בעל הטורים בעניין זה?**

גם הבית יוסף הביא בעניין זה מחלוקת ראשונים:

בית יוסף אורח חיים סימן מז סעיף ט:

...מהר"י מולן כתב בתשובה (תשובת מהר"ל סימן קנ) שאין לחוש (לחשוש) אם אומר פסוקים קודם ברכת התורה, כיון שאינו אומר אותם דרך לימוד, אלא **דרך בקשה וריצוי**. וכתב שכן נוהגים באשכנז.
ובספר ארחות חיים כתוב: בעשרת ימי תשובה כשקמים קודם היום לסליחות, כך מנהגינו: **לברך ברכת התורה**, ולשנות הלכה אחת ממשנת 'איזהו מקומן' או ממשניות אחרות, **ואחר כך 'תהילה לדוד'**, כי הכתובים תורה הם, והם בכלל מה שאמרו (ברכות דף יא עמוד ב) 'למקרא צריך לברך', עד כאן (לשון הארחות חיים).

להלכה, פסק השולחן ערוך (או"ח סימן מז, סעיף ט):

לא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה אף על פי שהוא אומרם דרך תחנונים. ויש אומרים שאין לחוש כיון שאינו אומרם אלא דרך תחנונים, ונכון לחוש לסברא ראשונה.

❖ **כאיזו דעה הכריע השולחן ערוך להלכה?**

כמה אחרונים דקדקו מלשון השולחן ערוך, שמעיקר הדין מותר לומר פסוקים קודם ברכת התורה כאשר אומרם דרך תפילה ותחנונים, ורק **לכתחילה** יש לחוש לדעה האוסרת:

ערוך השולחן סימן מז סעיף יד:

מבואר מדבריו (של השולחן ערוך), **שדעתו להקל**, דאין האיסור (אלא) רק ללמוד קודם ברכת התורה, ולא תפילות ותחנונים.

וכן מבואר בדברי הגר"ע יוסף:

שו"ת יביע אומר חלק ד אורח חיים סימן ז:

נראה לפי עניות דעתי, שבהיות שאחר שהביא מרן מחלוקת בזה, סיים: 'ונכון לחוש לסברה ראשונה' - אלמא (מוכח), דלא פסיקא ליה מילתא כולי האי (שלא ברור לו הדבר כל כך) להכריע כדעת האוסרים לקרוא פסוקי תחינה קודם ברכת התורה, (אלא) רק שנכון לחוש (לחשוש) לדבריהם.

גם הרמ"א (על השולחן ערוך הנ"ל) פסק, שמעיקר הדין מותר לומר סליחות ופסוקים קודם ברכות התורה, אלא שנהגו העולם להחמיר כדברי הטור שלא לומר שום פסוקים קודם ברכת התורה (על פי ביאור המשנה ברורה בס"ק כח).

לאור דברי הפוסקים, נכתב בספרנו תורת המחנה (ח"א פרק ד, תשובה ו):

לפיכך, **במצבי דחק** שצריך לקרוא פסוקים קודם ברכת התורה, **כגון שעומד סמוך לסוף זמן קריאת שמע** וצריך לקרותה קודם שיברך ברכת התורה, או כגון **שנכנס לבית הכנסת בשעה שהציבור עונה לקדושה וכדומה** - ניתן להקל, ובלבד שיתכוון לאומרם דרך תפילה. אולם, **כמובן לכתחילה יש להקפיד לברך ברכת התורה קודם התפילה**, שהרי התפילה כוללת אמירת פסוקים רבים.

❖ **מהי הסיבה שבגללה יש להיזהר לכתחילה לברך את ברכות התורה דווקא לפני התפילה?**

ג. ברכת אהבת עולם ('אהבה רבה')

עוד נפסק להלכה, על פי דברי הגמרא והראשונים במסכת ברכות:

שולחן ערוך אורח חיים סימן מז סעיף ז:

ברכת אהבת עולם ('אהבה רבה') **פוטרת ברכת התורה**, (לפי שיש בה מעין ברכת התורה, שאומר: 'ותן בליבנו ללמוד וללמד וכו'), (ודווקא) **אם למד מיד בלי הפסק**, (שכיון שברכה זו לא תוקנה לשם ברכת התורה - אינה פוטרת אלא אם לומד מיד לאחר הברכה).

❖ **מה מיוחד בברכת אהבת עולם? מדוע?**

והוסיף השולחן ערוך בעניין זה (שם, סעיף ח):

ויש להסתפק - אי סגי (האם מספיק) בקורא קריאת שמע סמוך לה מיד בלי הפסק (שתחשב לו כלימוד תורה, ויצא ידי חובת ברכת התורה כנ"ל). ולכן, **יש ליזהר לברך ברכת התורה קודם אהבת עולם** (שלא ישכח ללמוד מיד בתום התפילה).

❖ **האם תוכל להסביר את דברי השולחן ערוך?**

❖ **לפי זה, ישנה סיבה נוספת להקפיד לברך ברכות התורה לפני התפילה. מהי?**

נחלקו הפוסקים, מה הדין במקרה שנזכר רק לאחר התפילה שלא אמר ברכות התורה, וגם לא למד מיד לאחר התפילה: לדעת המשנה ברורה (על פי רבים מהאחרונים), לא יצא וצריך לברך ברכות התורה (סימן מז, ס"ק יז):

עיון בביאור הגר"א שהוכיח בפשיטות **דאין קריאת שמע מועיל לזה**. אחר כך מצאתי גם כן בספר אליהו רבא שהביא כן מהרבה פוסקים, ופסק כן להלכה.

אך יש שחלקו על כך והורו, שמכל מקום יצא ידי חובה בברכת 'אהבה רבה', ואין לו לברך כעת את ברכות התורה. (יחזיק דעת ד, ה. ילקוט יוסף מז, כה. שולחן ערוך הרב מז, ו. קיצור שו"ע ז, ז. כף החיים ס"ק יז. ועוד).

ובספר הלכה ברורה פסק שבדיעבד לא יברך (סימן מז, הערה ט), אך הוסיף:

ואם אפשר הדבר, ישמע ברכות התורה מאחר, ויכון לצאת ידי חובה.

ד. הלכה למעשה

א. יש להקפיד לברך ברכות התורה קודם התפילה.

ב. בדיעבד כשלא ברך קודם התפילה, יוצא בברכת 'אהבת עולם' ('אהבה רבה'), ובלבד שיעסוק בתורה (באמירת מספר פסוקים וכדומה) בתום התפילה.

ג. בדיעבד כשלא ברך קודם התפילה, וגם לא למד מיד לאחר התפילה: לדעת המשנה ברורה - יברך כעת את ברכות התורה, ולדעת הילקוט יוסף - לא יברך.

'והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל

יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית

מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,

סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"צ הרב חנניה שפרן

כתיבה ועריכה: רב"ט ר' יהודה בן חיים

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

להצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בוואצפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה),

סרקו את הקוד הבא

